

ефективно застосовувати чинні кримінально-правові засоби, зокрема статтю 426-1 («Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень») та інші норми КК України.

Список використаних джерел

1. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2024 році. К., 2024. 543 с. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/Щорічна_доповідь_Уповноваженого_2024_році.pdf.

2. Погорілов Станіслав, Страшкулич Ангеліна. Омбудсман отримав майже 5 тисяч скарг на дії ТЦК під час мобілізації в 2025 році (5 листопада 2025 року, 10:31). Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/11/05/8005913/>.

Сайчин Олександр Сергійович,
професор кафедри криміналістики
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ України, доктор
юридичних наук, професор

ЕКОЦИД, ГЕНОЦИД І МОЖЛИВІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ НОВЕЛИ «ЕТНОЦИД І ЛІНГВОЦИД» У РОЗДІЛІ XX КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

У преамбулі до Конвенції про геноцид («СРРСГ») зазначається, що випадки геноциду мали місце протягом всієї історії, але терміну «геноцид» не існувало, доки у 1947 році Лемкін, польський та американський науковець-правник єврейського походження, фундатор дослідження геноциду, відомий насамперед своїми дослідженнями з історії трагедій вірмен і євреїв та запровадженням уперше слова геноцид як правового поняття, наукову розробку якого здійснив та ввів на Нюрнберзькому судовому процесі, де почалося переслідування осіб, винних у Голокості, який Організація Об'єднаних Націй визначила як злочин геноциду в рамках міжнародного права в Конвенції про геноцид [1, 2].

Лемкін був першим із фахівців міжнародного права, який визначив злочини сталінського комуністичного режиму проти українців як геноцид та проаналізував геноцид в Україні в контексті міжнародного права. У 1953 році в своєму зверненні «Радянський геноцид в Україні» до тритисячної аудиторії, що зібралася в Мангеттен Центрі в Нью-Йорку американці вшанувати 20-у річницю Великого Голоду в Україні, як геноцид українського народу [3]. 20 листопада 2015 року стаття Лемкіна «Радянський геноцид в Україні» внесена в росії у Федеральний список екстремістських матеріалів.

За міжнародно-правовими нормами суть геноциду полягає в умислі злочинців будь-яким способом знищити окремі групи

населення чи цілих народів за расовими, національними, політичними або релігійними мотивами, від інших масових вбивств людей це поняття відрізняє саме наявність зазначених мотивів злочинців.

Ст. 442 Кримінального Кодексу України розглядає геноцид, тобто діяння, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі або шляхом насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу [4]. Правопорушення, які пов'язані з геноцидом, розглядаються як правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Крім цього у енциклопедичних виданнях існує таке поняття, як етноцид (від грецьк. *ethnos* – народ і лат. *caedo* – вбиваю) – різновид етнонаціональної політики (політичної поведінки) [5, 6]. Джерела визначають етноцид як дії, які спрямовані на знищення ідентичності й культури конкретного народу (етносу) та розглядають етноцид, як складову частину поняття геноциду. На відміну від геноциду, який досягає тієї самої мети шляхом фізичного винищення людей, належних до етносу, етноцид може проводитися комплексом заходів, що руйнують системні зв'язки всередині народу, підштовхуючи його представників до переходу в іншу етнічну якість. Головна лінія в політиці етноциду – знищення основних ознак етносу (етнічної території, мови, культури, історичної пам'яті, самосвідомості) [7, 8].

З початку повномасштабного вторгнення армії Російської Федерації на територію України у 2022 році через масовані бомбардування та обстріли, згідно з даних моніторингової місії ОБСЄ, пошкоджено 3326 закладів освіти, 638 з них зруйновано повністю. Станом на ранок 30 вересня 2025 року більше ніж 2409 дітей постраждали в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії РФ. За офіційною інформацією ювенальних прокурорів 666 дітей загинуло та понад 1043 отримали поранення різного ступеню тяжкості.

РФ насильно паспортизує українських дітей. У них відбирають документи, особисті речі та засоби зв'язку. Вивозять до найвіддаленіших та депресивних регіонів – у Сибір, Чечню, на Сахалін. Більше півтори тисячі дітей вже передано до російських сімей для усиновлення. Відомі факти, коли росіяни викрадають українських дітей і знімають з ними відео сексуального характеру, пропонуючи їх за гроші для сексуальних розваг. У РФ з'явилися відкриті сайти з продажу дітей з України, де окремо пропонуються їх органи для трансплантації. Постає велике питання повернення вивезених дітей на батьківщину після закінчення війни. Нами вважається, що насильницьке вивезення дітей з батьківщини необхідно треба розглядати як етноцид, а дії осіб, причетних до цього вважати, як кримінально караними у національному та міжнародному праві.

17 березня Міжнародний кримінальний суд у Гаазі видав ордер на арешт очільника Кремля Путіна та дитячого омбудсмена при президенті Росії Львової-Белової. На думку міжнародного суду адже саме вони несуть кримінальну відповідальність за примусове вивезення дітей з України.

Найбільше зусиль у здійсненні політики етноциду докладається для знищення національних мов (лінгвоцид). Світове співтовариство, міжнародне право й гуманістична мораль рішуче засуджують будь-які прояви етноциду й розглядають його як злочин проти людства.

Вважається, що у сучасній війні між Україною та Росією етноцид та лінгвоцид повинні розглядатися на рівні геноциду, екоциду у сучасному кримінальному праві України та міжнародному праві, як правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. На жаль, етноцид та гінгвоцид не відображені у кримінально-правових нормах національного законодавств, що потребує наукового та практичного осмислення.

Список використаних джерел

1. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього: Нью-Йорк, 9 грудня 1948 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155.

2. R. Lemkin. Genocide as a Crime Under International Law // *The American J. of International Law*. 1947. № 41

3. Рафаель Лемкін: радянський геноцид в Україні (стаття 28 мовами) / Міжнародний благодійний Фонд «Україна 3000», в рамках програми «Уроки історії»; редактор Роман Сербин; упорядник Олеся Стасюк. – Київ: Майстерня книги, 2009. – 208 сторінок. – ISBN 978-966-2260-15-1

4. Кримінальний кодекс України: Верховна Рада України. : веб-сайт. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14>.

5. Етноцид // Етнічність: енциклопедичний довідник / В. Б. Євтух; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, Центр етноглобалістики. К.: Фенікс, 2012. С. 144.

6. Майборода О., Шкляр Л. Етноцид // Мала енциклопедія етнологознавства / НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького; Редкол: Ю. І. Римаренко (відп. ред.) та ін. К.: Довіра; Генеза, 1996. С. 694.

7. Важна К.А. Сутність геноциду відповідно до чинного міжнародного права та міжнародно-правової практики. Науковий журнал «Підприємництво, господарство і право». Міжнародне право. 2017. № 8. С. 193–197.

8. Ажнюк Б.М. Лінгвоцид // Українська мова: енциклопедія / НАН України, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні, Інститут української мови; ред. В. М. Русанівський [та ін.]. К.: Українська енциклопедія, 2000. ISBN 966-7492-07-9.